

стр. 4

УБҮЛҮӨЙДЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХПЫТ

Айар талааныгар сүгүрүйэбин

стр. 5

УРБААН

Кыраһыабай буолуу маастара — Тамара MINDAL

стр. 6

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

Холобур буолар ытык ыал

стр. 2

Оскуола үбүлүөйүгэр учууталлар үрдүк набараадалары туттулар

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх учуутала - Люция Илларионова

ТЭТТИК СОНУННАР

Петербург искибизригэр лингвист-учуонай Семен Новгородовка анааллаах мэнэ тааһы туруордулар

Ахсынньы 2 күнүгэр, Санкт-Петербург куоракка Саха сирин күннэрин чэрчитинэн, Петроградскай судаарыстыбаннай университет выпускнига, сахалыы бастакы алпаабыты торуттээччи, сахалартан бастакы лингвист-учуонай Семен Андреевич Новгородовка анаан мэнэ тааһы туруордулар.

РФ Бэрэсидьиэнигэр Саха сириттэн бастааһынан бэрэстэбинэ Андрей Федотов, Санкт-Петербург-Ленинград куоратыгар уонна Саха сиригэр улахан суолталаах күн буоларын бэлэттэтэ.

Чурапчы улууһун Ада баһылыга Степан Саргыдаев, Саха сирин олохтоохторун ааттарыттан, Санкт-Петербург Бырабытыалыстыбатыгар уонна Выборгскай оройуон дьаһалтатыгар, биһир дойдутаахпыт Семен Новгородов 130 уонна Саха АССР 100 сылларыгар анаан дьоһуннаах бэлэти ууммуттарыгар дирин махталын биллэрдэ.

Санатан эттэххэ, бу иннинэ Санкт-Петербург куорат Выборгскай оройуонун уонна саха бастакы лингвист-учуонайа Семен Новгородов төрөөбүт Чурапчытын улууһун икки ардыларыгар, үөрэхтээһинигэ, доруобуула харыстабылыгар, култуураҕа, успуорка, экологияҕа, ыччат бэллэтиктэрин уонна атыл-эргэти, экономическай сыһыаннаһы эйгэлэрингэр хардарыта үлэһитин Сөбүлүгэр илһин баттаспыттара.

Улууспутугар грипп көрдөрүүтэ үрдээбит

Роспотребнадзор Чурапчытаагы управление-та билиһиннэрбитинэн, сэттинэн 28-ахсынньы 4 күнүгүгэр дигри Чурапчыга 219 киһи грипптээбитэ бэлэттэммит. Итинтэн 144 киһи грипп утары быһыны ылбыт эбит. Саастарынан ылан көрдөххө, 2 сааһыгар дигри 43 оҕо ыалдыбыт, оттон 3 сааһыттан 6-тыгар дигри саастаах 46 оҕо, 7-тигэр-14 сааһыгар дигри 79 оҕо дьаһынан сулулубут. 15-тэн уонна онтон үһүс саастаах 51 киһи ыалдыбыта бэлэттэммит.

Онон туһааннаах исписэлиһтэр дьаһтан бэлэни харыстанар туһугар сөптөөх миэрэлэри туһаргытын ирдиллэр.

Чурапчы бэтэрээн ыспарсымыаннара томороон тымныыга сүүрэллэр

Таһырдыа 40-ча кыраадыс тымныынан турдаһына, успуорт бэтэрээннэрэ 11 буолан, тымныыттан чабылбакка, сүүрэр суолга турунулар. Кинилэр Болтоготтон садалаан, 90-тан тахса бээрэтэ тэһиччи сытар Чакыр нэһилигэр дигри сүүрэллэр.

Тэрээһин Саха АССР төрүттэммитэ 100 сылыгар итинэн чулуу дьоммут Николай Субуруускай уонна Семен Яковлев - Эрилик Эристини үбүлүөйдээх сылларыгар анаан.

Улуу сүүрүү иннинэ ыспарсымыаннар чөл олоху, успуорду тарбатан, Николай Субуруускай аатын сүгэр оскуолаҕа сылдьан үөрэнээччилэри кытта көрүстүлэр. Оҕолор экстремальнай успуорбуулаа сүүрэр дьону олус сөбөн, кинилэр кэпсээннэрин сэргээн иһиттилэр.

Итинэн тэнэ улуустаагы успуорт салалтатын наадалынныыга Дьулустан Егоров, Болтоно нэһилигэни баһылыга Сергей Ефремов эһэрэ тылы эһиллэр. Тымныыттан толлубат сүүрүктэригэр ситиниллэри баһарабыт!

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Ахсынньы 9 күнэ БЭЭТИНСЭ	Ахсынньы 10 күнэ СУБУОТА	Ахсынньы 11 күнэ БАСКЫҤААНҤА	Ахсынньы 12 күнэ БЭНИДИЭНҤЫК	Ахсынньы 13 күнэ ОПТУОРУНҤЫК	Ахсынньы 14 күнэ СЭРЭДЭ	Ахсынньы 15 күнэ ЧЭППИЭР
-34° -37°	-34° -38°	-37° -43°	-42° -44°	-43° -48°	-44° -48°	-45° -47°

СЭМЭН ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Айар талааныгар сүгүрүйэбин

1969 сыллаахха күнүн Чурапчыга норуодунай тыйаа-
тыр аһыллан, режиссерунан опера режиссера идэ-
лээх Иван Иванович Кандиловскай аһанан кэлэн
үлэлээбитэ. Чурапчы дьоно-сэргэтэ тыйаатыр
аһыллыгытын сонурбааһын, үөрүү боҕо буолбут-
тара. Аны санааҥа, Иван Иванович барахсан
харса да суох тутта класеникаҕа ылсыбыт эбит
уонна баара-суоҕа үс ыйынан Суорун Омоллоон
“Толон Ньюкуус” диэн улахан драматтан олохтоох-
тор дүүүлүлэрингэр таһаарбыта. Ити ахсынньы ыйга
этэ. Күлүүнү “ныык” курдук элбэх киһи
мустан, ол бастагы испэктээни корбуттүт.
Мусукаальнай оскулааттан онно Маргрина
Егоровна эрэ кыттыбыта. Сусалла диэн
учуутал кыһе оруолун өөһөһөөн, кимтэ-
хэ эрэ котохторон олорон уураспыттан
ойдүүбүн. Толон Ньюкуус оруолун Никита
Корякин олус итэҕэтиһиэхтик өөһөһөөбута.
күүстээх артыһе буолан, испэктээни соҕотоһун
“сочута”. Арааһа, соҕотох киһи талааныгар итэҕэйэн,

эрхэлж, Иван Иванович бу яарахан драмажа ысыгыг быһыылааба. Испэктээк биһирэммитэ, өссө чочуйан, тупсаран, куоракка киирэн телениденинэ уһуллан, бүтүн өрөспүүбүлүтэ кэстүбүтэ, Чурапчыга нуруодунай тыһаатыр аһыллыбыта биллэнбүтэ.

Оттон 1976 сыллаахха билинн өрбүлүмүстүтүр Надежда Михайловна Зоболовская режиссерунун аңаан үлэтин кэлээбиттин. Чурашчытаады норуодунай тылаа-тыр оссо чингик атадар турбута, резервтаа кинээбитэ. Надежда Михайловна кэлээт, Иван Гоголев "Үрүг көмүс ичкэ" дигэн драманын туруоран, өрүс плиннүгүрээбди өрбүлүмнүр норуодунай тылаагырдарын көрүүдүрүгүр кыттан, бастагы мнээбди алыбтаран. Бу испээктээги мнн өлөх үгүгүбди өйдүүбү, тосо дигээххэ, ааптан айданнмаагык бараан көрөн бу күнүгэ дигэрн умнубаппын. Бастаабыт сурагырн испээ, дьон барыта хайбаан, көрүүгүбди баагарарым сүрээхх, Тохсуннун ий, кэргэннм өбөлүрү көрүүгүбдүрүр Алама-Атага барыт көмэ этэ. Үлээбиггэн кэлээт, кыратык көрө түһээт, өлөх сотору кэлээх алырар, "Айылдаангата" мстаннным. Арааи тиннэн, бэйэм дьонум барахсааттар оонньоугууларын көрөн, өлүс тартаран, кыра өбөлөөхпүн, кырдыаас ийбэ дэххпүн туури умннн көрдүм. Ордух Сыйады Баайы (арт.Проконний Дорофеев) уонна Нүбүр Дарханы (арт. Михаил Пинигин), Аан Далбары (арт.Надежда Зоболовская) оонньообуттарын өлүс чукагык ыланнаам, собүлээттим. Бу Проконний Дорофеев да, Михаил Пинигин да артымыс үөрөбүр үөрөбүн, "сценическая речь", "постановка голоса" дигэн предметтэри үөрөбүтүгү дьон дигээххэ, сагалар чуолкайа, дикциялара үгүгүбди сүрээх этэ. Бука, кинилэри кытта режиссер Надежда Михайловна күүскэ үлээбиггэн түмүгү буюду динн саныыбын. Оттон Надежда Михайловна уолун Кикс Борзани сүтэрбигт ийбэ оруолун кыйа тутан, ытаан-сонгоон, тэйбн-күбдөн көрөөччүлэри итээбиггигтэ. Бу испээктээккэ костор 16-с үйб испээк алгартынаады кэми, туох тапсагытарын - сагалтаатарын, кыргыспыт үгүгүдүрүн-батастарын бука, өйдөрүггэн ылан айбетагытара буюуу дин. Ити минннн бу испээктээги туруорбт Саха драматическай тылаагырттан кннрэн, бука, Надежда Михайловна сүбэлэбиггигтэ буюуу дин саныыбын.

норуудунай тылаатардар тэриг-
либнтээрэ 50 сылыгар ажиллаж
куонкуруска хыттан, “Бастын
норуудунай тылаатар” аштан ыл-
быгтар этэ.

Суурин Омоллоон "Сайсары" драмата турбутугар дуулам тулупнакка, коруох бадам байы-
гин, тыйаатырга бордым. Биле
аһымдык! Ата, оонньуулар
уһуһуһу! Ол кинигтэ, тоһо да
үгү сыйлар аастылар, чадылхай
уобарастар ойбор олорон хаал-
быттар; ыарылах буолан олор
эрэр ээриэхин Ньургууну (арт.И.З.
Седанинцев) короочу барыта
аһымнаһастыта, босхон буолан,
орон ото буола сытар кыра уолу,
Мүддьүнү, олус итэҕэтиниэхэстик
омолорго оекуола үөрэнэһинтэ
Валя Бушков оонньообута, Тастан
нуучча киһитэ кинирэн кэлбитигэр
оронугар сытан: "дыраастый, ды-
раастый!" диирэ ойбор бу баар.
Олус кыһалдалах олохтоох Сай-
сары эмээхсин оруолун Надежда
Заболотная олус итэҕэтиниэхэ-
стик, короочуһу тиздэр гына
оонньообута, Байтар туһугар тугу
да кэрэбэт, ааттаах айбын, нуол-
бар, киятэрэй Уолака аһымдыгы
Валерий Петрович Герасимов
оонньообута. Таһастыһан-сип-
тыһан, баттаһан ыһааһарыччы
тарааһымдыһын, туттар-
дыһы-хаһтардыһын бу сулуругта
суох оруолу бэрэ да аһылда этэ.
Аһыр-таһнар кыһалбаттан Уо-
лака аһымдыг тыһыгар кинирэн
бизрээхтээбит Мокуюфэин Вален-
тина Пинигина чадылхайдык да
оонньообута. Эмээ да Мокуюфэ-
ини аһыһаһын, эмээ да киһилин
ситэрин сүтэрэн, чой-таһаах ш-
питтэн аһымны оһорон эрэрин
ыһыммаккан, соһудобоккын.
Сатараал монологу Дмитрий
Кирьянин олус да бэрэ аһахта этэ,
Надежда Михайловна бу оруолу
кыһала дигэн эрэһин, драмада ору-
оллары олус да бэрэ сүүмэрдээн,
сөөтөөх артыһастары оонньоптут-
эбит! "Сайсары" — бу саха дра-
матическай аһымныларыттан
биир чадылхайдара, саха литера-
туратын классиката буолар. Бу аһ-
ымныны норуодунай тыйаатыр
туруора сүрдээх эппиэтинээс-
тээх: эбэтэр олох саныһама, эбэ-
тэр олох күүсүкү үлэттэн короочу-

кордорон, урууку кэми, былазе уларыныгытын, ол кэмгэ олорор дыон сага быдааны уруйдуу-уора корсубүттэрин бэрэ пириэн, туруорагычы-режиссер Надежда Михайловна туруорумут сылаан ситкенигэ. Билэн турар, ху-дубуһунук Василий Николаевич Дьячковский, костюмер-Мария Феофановна режиссеру кытта бипр сагаанан үлэстэжэртэ. Бу драма Надежда Михайловна туруора-гычы режиссер да быдынытынан уонна сүрүн орхулу толороогуну артыыс да быдынытынан бипр ула-хан табылдыбыт үлэстэ буолар.

Огтон хас да сүүл буолан баран "Эмээхсінтэр эргэ тахсаллар" дигэн Флорид Буляков испэкстээгин корон олус астымыгытм. Бу испэкстээккэ Матрена Васильевн Екаторина Васильева, Евдокия Борисовна бөркэ онниһоон тураллар. Куруук кыратык "тыш" гыннарар, лотуннаах былакаат кыһыл кумач танаһынан ыстаан түктөн күтэ сыдыар кырдаабастар дымыртини олохтоокун Матрена Васильева, уруккута партиянай үлэһит, куруук салыгар үлэбэ үлэтиибит хотону Елизавета Попова, каама да кытта көксөспүт, биһиргэ олорор эмээхсінтэрэ бара сагаан "тыла суох" диир эмээхсіннэрэ дымыттар эрэ тоннор бабытан а обонньору кытта көпсэтэн, тылыгар киилэрин эргэ бара сапырын Екаторина Васильева олус итэбэтиннээхтик оонньообуттара. Надежда Михайловна бу да сырылыга артыастары бөркэ сүүмэрдээн, олорон-чочуйан, бэртээхэй испэкстээгин короочуугэ тайаар-быта.

Эмгэг Надежда Михайловна турууруутугур Степан Ефремов "Хобороос хобооно" дэрг комедия-

тын корбутум. Дээ, күлэн! да турал
бын. Очиролорго Алексей, Матре
на Павловтар минда, Чурапчыга
үлэлчилээрэ. Алексей Павло
Чанчарык Дыакабы, Валерий
Герасимов тырахтарыс Уйбаа
ны, Василий Кузьмин Суочу
Егору калаа да күлүүлэхтик оон
ныоон тураллар. Бу "кавалердар
шгээнгээр, сананар кыастары
Хоборообу Матрена Павлова оон
нысхобута. Дьону күлээрэр, комед
динда ооннуур сүрдэх ыарахан
дүүлэр. Биллэн артыкстарбы
таппан-сүмээн, тутан-хатан
бэйхэстэрин орууларын бэрк
арыйан, короочкүлэри улаханны
үрдэн тураллар. Биллэн турар
бу — режиссер сырылаах үлэтин
түмүгэ бволар.

Уонна, дэ, Мария Герасимо-
на "Кохоруу" дигэн испэктээгин
Надежда Михайловна туруоруу
тутар көрбүппүн хайаан да ахтан
аастахпына саганаар. Кохоруу-
лүү пизмэтигэр агаардаас кэл-
сүүннөрүннэн-ахтылаларынан эр-
мунгурдамакка, миннэк ууе-
урган көрдүрүү ордук тийиһимти
буоларынан, хайаан да ивэда этэ.
Кэмингэр олус солго суруллубут
уонна туруоруллубут испэктээ-
гинэн сыаналаныбын. Дьһһһээх
кохоруууу этинэн-хаанынан би-
лэб, иһитин көрөсүннэттэн, кини
тыдын-олун истэн, Мария Ан-
дросовна испэктээгин суруйбута
хаһыллаах. Ол алдыархайдаах
эсмин Надежда Михайловна олус
кырдыгынан туруоран, оонньо-
тон дьһһһгө бэркэ тиздэбиттэрэ.
Оччолорго кохоруу кытылалаах-
тара үтүстэрэ бааллара. Бука, көр-
бүттэрэ буолуо, Торообут дой-
дуттан, дьһһһтэн-уоттан арахсыы
хаһылах курдук ыарханынан тыйа-
тыр артыыктара итэбэтиһээхтик
оонньообуттара, корооччулэри
догдуллубуттара. Көрбүт дьһһ бары
иһабыллыт дигэн кэлсикиттэрэ.
Кохоруу — олус ыарахан испэктээк.
Ол гынан Надежда Михай-
ловна корооччу сүрөбэр-дууһа-
тыгар тийбэр гына туруоран, бу
испэктээк Чурапчы нурууадунай
тыйаатырын биһр бастын туруо-
руута буолбута.

Надежда Михайловна күүстэх режиссер уонна талааннаах артыас быһыытынан сымаланыбыт. Бэйэтэ арылбы уобарастара – Сайсары, Аан Далбар, Төлгөнөр – трагическай уобарастар. Көрөөчү быһыытынан сымалаатахпына, Надежда Михайловна трагическай уобарастаабы хыайа тутан, олус табыллан оонньуур. Режиссер Иван Бушков туруорбут Ч.Алтынوف “Ийэ сирэ” драмата аңарадыс Надежда Михайловна талааныгар эрэ итгэйдээн туруоруллубут кудрук коробуй. “Ийэ сирэ” – поругуунай тыһаатыр туруоруута диэтэххэ, олус үрдүк таһымта

буу-испэктээк. Аныгы тыас-уус уот-күөс эффектэрин туһанан көрөөччүлүгү итэбэтэр. Майна режиссер Иван Бушков сценографияны олус таба туһаммыта көстөр.

Толгойтай уобараһа – мээтэ ар-
тымс санаммат ыарахан оруола.
Надежда Михайловна бу уоба-
раһы олус итэҕэтинилээхтик ари-
йан, корооччулор уонна дуулу-
лүүр сүбэ билигинитин ылан.
Улух Иллингтэ регион “Бенефис”
диси норуодунай тыаатырдар-
ын коруу куонкуруһугар, Илин-
Сибиргэ Иркутскэй уобаласка
матильдыбыт норуоттар икки-
ардыларынааҕы норуодунай ты-
аатырдар корууллэригэр “Бастын-
дахтар оруола” номинациялары
ылаттаабыта. Өссө Бүтүн Арас-
сылытатааҕы “В главной роли”
норуодунай тыаатырдар куонку-
рустарыгар эмиэ “Бастыг дахтар
орурола” номинацияны ыдыта.

Надежда Михайловнагийн Кулзуурада бишр юмгэ үхүнүүк үлээбигпит. Кинини Чурагчны кулзуурагын сайдынгтар улахан өгөлөөх, үтүүлэх, Чурагч-таабы поруодунай тыһаатыр үлэтин урдук кирбінгэ таһаарбыг кинини сыанальһын. Кини сүрдээх актыһынбай буолара бишр да субуотунньугу, муһнагы, ол юмгэ ытыллар араас таһымнаах дьаһаллары көтүппэт этэ. Профсоюзуска ор сыл үлэлээбигэ. Кэлин пенсияга тахсан, "Арчы" дьэтигэр көһөн үлэлиир да күүнүгэр үлэ бөхтүн ытта. Сүүрэн-котон, туруорсан, сага дьэ туттарбыта да элбэди этэр.

Олохтоох норуудунай тыйаагырым бастакы испэктээгнй көрөөхпүттэн араас жанрдаах туруоруударын көрөн, кэрэхсээн көрбүлүпүн, сөхпүлүпүн-махтай-быппын, Надежда Михайловна үбүлүөйүгүн сибээстээн, ой-дүүр өтгүбүттэн, кылгастык да буоллар, санаан-ахтан аастым. Убаастабыллыах Надежда Михайловна, эн өр сылларга үлэлээбиг тыйаагырым көрөөччүгү буолан туран, Эһигин үбүлүөйдээх савс-кыан эбэрээлиппини! Эн талаан-нар сүгүрүүбүни, Доруобуйаны, ээһигү буолууну бакарабын.

Е.А.НОВГОРОВОА,
Саха Өрөспүүбүлүкэтин
культууратын туйгуна,
педагогическай бэтэрсэнэ,
“Гражданский клубын”
анал бөлүгө хаһаайына.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Валерий ГЕРАСИМОВ
Чурагчиглаады Олонх
Киншин уус-ураг
салайагчиглаады

